

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.  
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

## תורה שבעל-פה ומשפט עברי

### הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעהיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלוש יחידות:

|                      |   |                                            |
|----------------------|---|--------------------------------------------|
| יחידה ראשונה         | — | משפט ויושר                                 |
| יחידה שנייה          | — | דברים שבינו לבניה                          |
| יחידה שלישית         | — | הורים וילדים                               |
| בכל יחידה שני פרקים: |   |                                            |
| פרק ראשון            | — | שאלות על סוגיה נתונה — 40 נקודות (מתוך 50) |
| פרק שני              | — | שאלות קצרות — 10 נקודות                    |
| סך הכול              |   | — 50 נקודות ליחידה                         |

עליך לענות על שאלות רק בשתי היחידות שלמדת.  $100 = 50 \times 2$  נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: (1) אל תעתיק את השאלה, אלא רשום את מספרה בלבד.  
(2) התרכז בנושא. שים לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טייטה.  
כתיבת טייטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

## השאלות

**שים לב:** מבין שלוש היחידות בשאלון זה עליך לענות על שאלות רק בשתי היחידות שלמדת, לפי ההוראות בכל יחידה.

### יחידה ראשונה — משפט ויושר (50 נקודות)

ביחידה זו יש לענות על השאלות בפרק הראשון ובפרק השני, לפי ההוראות בכל פרק.

### פרק ראשון — שאלות על סוגיה נתונה (40 נקודות)

בחר באחת מן הסוגיות א-ב שבנספח, וענה על שש השאלות הנוגעות לסוגיה שבחרת. מספר הנקודות שתוכל לצבור בפרק הראשון לא יעלה על 40 נקודות.

#### סוגיה א': תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף ל, ע"ב

אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה א' שבנספח, וענה על שש השאלות 1-6.

1. **א.** באיזה סדר מסדרי המשנה כלולה מסכת בבא מציעא? (2 נקודות)
- ב.** הסוגיה נפתחת בסיפור. העתק למחברתך את שלוש המילים הראשונות של הסיפור ואת שלוש המילים האחרונות שלו. (4 נקודות)

#### 2. פגע ביה ההוא גברא [...] ולך לא אפקרנהו.

- א.** האיש ביקש פעמיים מרבי ישמעאל ברבי יוסי את אותה בקשה. כתוב במילים שלך מה ביקש האיש, ומה עשה רבי ישמעאל ברבי יוסי. (6 נקודות)
- ב.** רבי ישמעאל ברבי יוסי אמר לאיש: לכולי עלמא אפקרנהו, ולך לא אפקרנהו. (1) מהו "הפקר"? (2) הסבר את הדברים שאמר רבי ישמעאל, והסבר מדוע אמר זאת. (6 נקודות)

#### 3. ומי הוה הפקר [...] כשמיטה.

הגמרא מצטטת משנה.

- א.** בקטע זה, מהו המונח המעיד כי לפנינו ציטוט של משנה? (2 נקודות)
- ב.** עבור מי מיועד הפקר על פי בית שמאי במשנה זו? כתוב על איזו מצווה ממצוות התורה הם הסתמכו. עבור מי מיועד הפקר על פי בית הלל במשנה זו, ועל איזו מצווה ממצוות התורה הם הסתמכו? (8 נקודות)
- ג.** דברי רבי ישמעאל ברבי יוסי אינם מתיישבים עם שיטת בית הלל. הסבר מדוע. (5 נקודות)

- כיצד הגמרא מתרצת את דבריו של רבי ישמעאל? (5 נקודות)

- הסבר מדוע התנהגותו הייתה לפנים משורת הדין. (7 נקודות)

- קרא את הקטע שלפניך, מתוך ספר ההלכה "שולחן ערוך" שחיבר רבי יוסף קארו במאה ה'16, וענה על השאלה שאחריך. וכן אם היה זקן שאין דרכו לפרוק ולטעון, הואיל ואינה לפי כבודו – פטור [...]
- ואם היה חסיד [הזקן] ועושה לפניו משורת הדין, אפילו היה נשיא גדול וראה בהמת חברו רובצת תחת משאה [...] פורק וטוען עימו.

האם מעשיו של רבי ישמעאל המתוארים בסוגיה א מתאימים לדברי השולחן ערוך? נמק את תשובתך.

(5 נקודות)

**סוגיה ב: תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף קח, ע"א-ע"ב; רמב"ם, הלכות שכנים, פרק י"ב, הלכה י"ד**

אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה ב שבנספח, וענה על שש השאלות 7-12.

**7. א. אמר רב יהודה אמר רב.**

האם רב ורב יהודה הם תנאים או אמוראים? נמק את תשובתך. (2 נקודות)

**ב. האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי – חציפא הוי, סלוקי – לא מסלקין ליה.**

רב יהודה בשם רב מתאר מקרה ופוסק דין.

(1) תאר את המקרה.

(2) כתוב מהו הדין על פי רב יהודה.

(4 נקודות)

**ג. ורב נחמן אמר: נמי מסלקין; ואי משום דינא דבר מצרא – לא מסלקין ליה.**

(1) רב נחמן חולק על רב יהודה (בשם רב). מה דעתו של רב נחמן?

(2) מהו המקרה שבו רב נחמן מסכים עם רב יהודה (בשם רב)?

(4 נקודות)

**ד. נהרדעי אמרי: אפילו משום דינא דבר מצרא – מסלקין ליה; משום שנאמר: "ועשית הישר והטוב בעיני ה'".**

הסבר את דעת חכמי נהרדעא. (5 נקודות)

**8. אתא אימליך ביה [...] והלכתא: צריך למיקנא מיניה.**

**א.** הגמרא מציגה מקרה שבו התייעץ הקונה עם המצרן בנוגע לקניית הקרקע. מדוע נהג הקונה כך? (2 נקודות)

**ב.** "צריך למיקנא מיניה או לא?" – הסבר את שאלת הגמרא. (3 נקודות)

**ג.** מי הם הצדדים שנחלקו בשאלה? (2 נקודות)

**ד.** מהי ההלכה שנפסקה בשאלה זו? (3 נקודות)

**9. השתא דאמרת [...] ברשותיה.**

יונתן קנה שדה הסמוך לשדות של שרית בלי שנעשה קניין על הוויתור שלה. הוא שילם 80 אלף שקלים עבור השדה.

כעבור שנה עלה ערך השדה שקנה יונתן ל-160 אלף שקלים. ראתה זאת שרית המצרנית והחליטה כי היא מעוניינת

לממש את זכותה לקנות את השדה.

מהו הסכום שיהיה על שרית לשלם ליונתן עבור השדה? בסס את תשובתך על ציטוט מן הסוגיה. (5 נקודות)

**10. זבן במאה ושוי מאתן [...] ושקיל ליה.**

הגמרא מבחינה בין שני מקרים.

בחר באחד מן המקרים, תאר אותו, וכתוב מהו הדין במקרה זה. (7 נקודות)

**11. לאישה ליתמי ולשותפי – לית ביה משום דינא דבר מצרא.**

רמב"ם, בספרו "משנה תורה", פוסק דין זה להלכה וקובע כך: "המוכר לאישה – אין בו דין בעל המצר, מפני שאין דרכה לטרוח תמיד ולקנות. הואיל ולקחה, חסד הוא שתעמוד הקרקע בידה".

**א.** הסבר במילים שלך מדוע "דינא דבר מצרא" לא חל על אישה. (4 נקודות)

**ב.** לדעתך, האם הנימוק של רמב"ם מתאים גם לחיים בימינו? הסבר את תשובתך. (4 נקודות)

**12. מיומנות והבנה**

רבי אברהם בנו של רמב"ם נשאל מהי ההלכה במקרה שבו אדם מכר שטח מסוים לאדם ששמו לוי, שאינו המצרן, וכדי להתחמק מדין בר מצרא, רשם לוי את הקנייה על שם אשתו.

לפניך קטע מתוך תשובתו של רבי אברהם. עיין בקטע, וענה על השאלה שאחריו.

"אם קנה לוי לעצמו, כמו שיוצא מן השאלה, וכתב את הקניין על שם אשתו בכוונה להיחלץ מדין בעל המצר, משום שהאישה אין עליה דין זה – הרי לא הועילה לו הקנוניא [מזימה] הזאת כלום, אלא דין בעל המצר קיים, אף על פי שהקניין נכתב על שם האישה.

(שו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם, סימן צ"ז)

לדעת רבי אברהם, האם במקרה המתואר יחול דינא דבר מצרא? נמק את תשובתך. (5 נקודות)

## פרק שני — שאלות קצרות מן היחידה משפט ויושר (10 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 13-14.

13. מיכל היא מנהלת של חברה. מרי, אחת העובדות בחברה, היא נוצרייה. אביה של מרי אושפז בבית חולים, ומיכל באה לבקר אותו שם. לאחר זמן־מה נפטר אביה של מרי, ומיכל באה לביקור תנחומים בבית המשפחה.

- א. מהו העיקרון שעל פיו נהגה מיכל? (4 נקודות)
- ב. הבא דוגמה למעשה אחר שאפשר לעשות על פי עיקרון זה. (3 נקודות)
- ג. רבי אבא פסק כי "יום משתה של גויים אסור". הסבר מדוע. (3 נקודות)

14. לראובן שלושה ילדים — שני בנים ובת.

- א. הסבר מה צריכה להיות חלוקת הרכוש של ראובן בין ילדיו אחרי מותו, על פי התורה. (4 נקודות)
- ב. לראובן יש שדה אחד בבעלותו והוא ביקש, בצוואה שכתב לפני מותו, שבנו הצעיר יקבל במתנה את השדה. הנוסח בצוואה היה כזה:

"אני מוריש את השדה הזה לבני הצעיר ונותן לו אותו במתנה".

האם בית הדין יקיים את הכתוב בצוואה? נמק את תשובתך. (6 נקודות)

### יחידה שנייה — דברים שבינו לבינה (50 נקודות)

ביחידה זו יש לענות על השאלות בפרק הראשון ובפרק השני, לפי ההוראות בכל פרק.

### פרק ראשון — שאלות על סוגיה נתונה (40 נקודות)

בחר באחת מן הסוגיות ג-ד שבנספח, וענה על שש השאלות הנוגעות לסוגיה שבחרת. מספר הנקודות שתוכל לצבור בפרק הראשון לא יעלה על 40 נקודות.

#### סוגיה ג: תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף סג, ע"א

אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה ג שבנספח, וענה על שש השאלות 15-20.

15. רב הוה מיפטר מרבי חי"א.

א. מהו הקשר המשפחתי בין רב לבין רבי חי"א? (2 נקודות)

ב. ציין שני פרשנים של התלמוד הבבלי. (3 נקודות)

16. אמר ליה: רחמנא [...] את האישה וגו'.

א. כתוב בלשוןך את הברכה שבירך רבי חי"א את רב. (4 נקודות)

ב. למה התכוון רבי חי"א בברכה שבירך את רב, ומהיכן למד זאת? (5 נקודות)

17. רב הוה קא מצערא ליה דביתהו [...] עבדא ליה טלופחי.

האם התגשמה הברכה שבירך רבי חי"א את רב? הסבר את תשובתך על פי המסופר בקטע זה. (6 נקודות)

18. כי גדל חי"א בריה, אפיך לה [...] דבר שקר העוה וגו'.

א. כיצד ניסה בנו של רב לעזור לאביו? (5 נקודות)

ב. האם בתחילה היה רב מודע למעשיו של בנו? נמק את תשובתך באמצעות ציטוט מדבריו. (5 נקודות)

ג. הסבר מדוע לבסוף גער רב בבנו. (5 נקודות)

19. רבי חי"א הוה קא מצערא ליה דביתהו [...] ומצילות אותנו מן החטא.

א. גם רבי חי"א לא היה מאושר בחיי הנישואין, ולמרות זאת הכיר תודה לאשתו. הסבר את שתי הסיבות לכך. (5 נקודות)

ב. לדעתך, האם הסיבות שלו מספיקות לחיי נישואין מוצלחים? נמק את תשובתך. (5 נקודות)

(שים לב: שאלה 20 בעמוד הבא.)

**20. מיומנות והבנה**

לפניך קטע מבואר ממסכת יבמות, ובו סיפור אחר על רב. קרא את הקטע, וענה על השאלות שאחריו.  
רב, כאשר היה מזדמן לעיר מרוחקת לבדו, והיה שוהה שם זמן מסוים, היה מכריז ואומר: איזו אישה רוצה להיות  
אשתי לזמן הקצר שאתעכב כאן?

(מעובד על פי: תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף לו, ע"ב)

**א.** כיצד סיפור זה עשוי לסייע לנו להבין את המניעים למעשיה של אשתו של רב, המתוארים בסוגיה ג?

(3 נקודות)

**ב.** לדעתך, על פי סיפור זה, האם מעשיה היו מוצדקים? (2 נקודות)

**סוגיה ד: הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר, חלק ד — אבן העזר סימן ט (מעובד)**

אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה ד שבנספח, וענה על שש השאלות 21-26.

21. **א.** מה פירוש ראשי התיבות שו"ת? (3 נקודות)
- ב.** סדר את האישים ברשימה שלפניך לפי זמנם, מן המוקדם למאוחר.
- רבי יהודה הנשיא, הרב עובדיה יוסף, רמב"ם, רבי עקיבא. (2 נקודות)
22. אודות מה שנהגו [...] בת ת' זוזי ותבר קמייהו ואעציבו.
- א.** על פי קטע זה, ציין והצג את מקור מנהג שבירת הכוס בסיום החופה. (5 נקודות)
- ב.** על פי קטע זה, מהי הסיבה למנהג שבירת הכוס? (5 נקודות)
23. והן עתה אחסור דרי [...] שחוק וקלות ראש.
- א.** מהו הטעם למנהג שבירת הכוס, לדעת הרב יוסף? נמק את תשובתך באמצעות ציטוט מדבריו. (5 נקודות)
- ב.** על פי הרב יוסף, מהי התוספת בימינו למנהג שבירת הכוס? מדוע הוא אינו רואה תוספת זו בעין יפה? (6 נקודות)

24. והינה לבטל [...] אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני. ע"כ.
- א.** הרב יוסף סבור שאין לבטל את מנהג שבירת הכוס. מן הנימוקים שלפניך, העתק למחברתך את הנימוק שאינו מובא בדבריו של הרב יוסף.
- אין זה ראוי לבטל מנהג עתיק וחשוב כל כך.
- אפשר לחנך את הציבור להימנע מן התוספת שהוצמדה למנהג.
- אפשר לקבל בהבנה את התוספת למנהג.
- יש מקומות שבהם מקיימים את המנהג באופן הראוי ללא התוספת השלילית. (3 נקודות)
- ב.** הרב יוסף מציע להגיד את המילים "אם אשכחך ירושלים" קודם לשבירת הכוס. הסבר מדוע. (6 נקודות)

25. **א.** על פי ראב"ה, מדוע עדיף לשבור כוס לא יקרה? (5 נקודות)
- ב.** הרב עובדיה יוסף מזכיר את התוספת העכשווית למנהג — לעטוף את הכוס בנייר. מדוע הוא מקבל את התוספת הזאת למנהג? (5 נקודות)

(שים לב: שאלה 26 בעמוד הבא.)

**26. מיומנות והבנה**

לפניך קטע מתוך דבריו של הרב בן ציון חי עוזיאל בנוגע למנהג שבירת הכוס בחתונה. קרא את הקטע, וענה על השאלות שאחריו.

ועתה נהפך מנהג יפה זה למין פולחן והתהדרות של גבורה, שהחתן דורס בכוח על הכוס ומשברו לרסיסים וכל הקרואים ממלאים פיהם שחוק ואומרים סימן טוב. ובצדק העיר מעלת כבודו שדבר זה אינו נאה והוא בהפך מעיקר התקנה. ואף אני אענה חלק ואביע מר שיחי על מנהג זה שלפי צורתו העכשווי הוא מנהג תפל ומוטב היה לבטלו לגמרי מלשנות דמותו בצורה מכוערת שנפש היפה סולדת ממנו [...] ועל כגון זה אמרו רבותינו זיכרונם לברכה שמנהג הוא אותיות גהנם, זאת אומרת: שכל מקום שמפשיטים מהמנהג צורתו וכוונתו המקורית ועושים אותו סגולה או פולחן, ומכל שכן להזיה תפלה וחסרת טעם, נהפך המנהג לשערי גיהנום.

(שו"ת משפטי עוזיאל, אבן העזר פ"ט)

- א.** הסבר מהו ההבדל בין עמדתו של הרב עוזיאל לבין עמדתו של הרב יוסף בנוגע למנהג שבירת הכוס. (3 נקודות)
- ב.** לדעתך, האם בימינו כדאי לשמר את מנהג שבירת הכוס בחתונה? נמק את תשובתך. (2 נקודות)

**פרק שני — שאלות קצרות מן היחידה דברים שבינו לבינה (10 נקודות)**

ענה על אחת מן השאלות 27-28.

**27. א.** במקורות המשפט העברי יש שלושה שלבים בתהליך מיסוד הזוגיות: שידוכין, אירוסין ונישואין. מבין שלושת השלבים, לאחר איזה שלב האישה אינה זקוקה לגט כדי לבטל את הזוגיות? נמק את תשובתך. (5 נקודות)

**ב.** תאר טקס קידושין, על פי אחת מן האפשרויות האלה: כסף, שטר או ביאה. (5 נקודות)

**28.** אינו דומה האיש המגרש לאישה המתגרשת, שהאישה יוצאת לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו.

(משנה, מסכת יבמות, פרק י"ד, משנה א')

**א.** בגלל סיבות היסטוריות תיקן רבנו גרשום מאור הגולה תקנה שעל פיה אין לנהוג על פי משנה זו. הסבר מהי התקנה שלו, ובמה היא שונה מן המשנה. (6 נקודות)

**ב.** ציין תקנה נוספת של רבנו גרשום ששיפרה את מעמדן של הנשים. (4 נקודות)

### יחידה שלישית — הורים וילדים (50 נקודות)

ביחידה זו יש לענות על השאלות בפרק הראשון ובפרק השני, לפי ההוראות בכל פרק.

### פרק ראשון — שאלות על סוגיה נתונה (40 נקודות)

בחר באחת מן הסוגיות ה-1 שבנספח, וענה על שש השאלות הנוגעות לסוגיה שבחרת. מספר הנקודות שתוכל לצבור בפרק הראשון לא יעלה על 40 נקודות.

#### סוגיה ה': תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף לא, ע"א

אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה ה שבנספח, וענה על שש השאלות 29-34.

29. א. באיזה סדר מסדרי המשנה כלולה מסכת קידושין? (2 נקודות)

ב. לפניך ארבעה היגדים. העתק למחברתך את שני ההיגדים הנכונים.

— רבי יהודה הנשיא ערך את התלמוד.

— חכמי המשנה מכונים אמוראים.

— חכמי התלמוד מכונים אמוראים.

— שמואל הוא אמורא.

(2 נקודות)

30. בעו מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם [...] והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו.

א. הסבר את השאלה ששאלו את רבי אליעזר. (4 נקודות)

ב. על פי הסיפור שבקטע זה, כתוב בלשונך שני פרטים בנוגע לדמא בן נתינה. (4 נקודות)

ג. בהמשך הסוגיה רב דימי מספר סיפור נוסף על דמא בן נתינה ("כי אתא רב דימי").

על פי הסיפור של רב דימי, ציין פרט אחד בנוגע לדמא בן נתינה, מלבד הפרטים שכתבת בסעיף ב.

(4 נקודות)

31. אמר רב יהודה אמר שמואל [...] בשביל כבוד אבא.

בקטע זה מובאת גרסה אחרת לסיפור שסיפר רב עולא. ציין שני הבדלים בין הגרסאות. (6 נקודות)

32. ואמר רבי חנינא: ומה מי שאינו מצווה ועושה כך – מצווה ועושה על אחת כמה וכמה.

הסבר את הקשר בין דברי רבי חנינא ובין הסיפור על דמא בן נתינה. (6 נקודות)

33. כי אתא רב דימי אמר [...] ולא הכלימה.

א. הסבר בעזרת פרטים מן הסיפור כיצד הבושה שביישה האם את בנה באה לידי ביטוי בסיפור. (5 נקודות)

ב. מהו המסר של סיפור זה?

האם אתה מסכים עם מסר זה? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

ג. לדעתך, באיזה מן הסיפורים על דמא בן נתינה כיבוד ההורים גדול יותר – בסיפור שסיפר רב דימי בנוגע לאימו

או בסיפור שסיפר רב עולא בנוגע לאביו? נמק את תשובתך. (5 נקודות)

34. מיומנות והבנה

לפניך קטע מתוך דבריו של רבי יהודה החסיד (שחי בגרמניה במאות ה'12-13). קרא את הקטע וענה על השאלה שאחריו.

אם בא רווח לאביו ונפסד אביו, וכשיקיץ [כשיתעורר] יצטער יותר שלא הקיצו, והבן יודע דעת אביו ששמח

כשמקיצו בשביל אותו דבר – מצווה להקיצו.

(מעובד על פי ספר חסידים [מרגליות], סימן של"ז)

הסבר מה מוסיף רבי יהודה החסיד על הסוגיה. (5 נקודות)

**סוגיה ו: תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף כ, ע"ב עד דף כא, ע"א**

אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה ו שבנספח, וענה על שש השאלות 35-40.

**35. א.** לפניך שני היגדים. העתק למחברתך את ההיגד הנכון.

— התלמוד הבבלי נערך לפני התלמוד הירושלמי.

— התלמוד הבבלי נערך אחרי התלמוד הירושלמי.

(2 נקודות)

**ב.** העתק מן הרשימה שלפניך את שמות המסכתות ששייכות לסדר נזיקין.

בבא מציעא, שבת, בבא קמא, סוכה, בבא בתרא, שמות רבה, משנה תורה, סנהדרין

(2 נקודות)

**36. חנות שבחצר [...] ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך.**

**א.** על פי ההסבר של רבא, מה אדם יכול למנוע משותפו לחצר? (4 נקודות)

**ב.** על פי ההסבר של רבא, מה אדם אינו יכול למנוע משותפו לחצר? (4 נקודות)

**37. דאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב [...] לא היה עולה ולמד.**

**א.** הסבר את הדרך הראשונה שהייתה נהוגה בלימוד תורה. (5 נקודות)

**ב.** מדוע היה צריך לשנות את הדרך הזו? (4 נקודות)

**ג.** האם הושבת מלמדי תינוקות בירושלים פתרה את הבעיה? נמק את תשובתך. (5 נקודות)

**38. התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך [...] מבעיט בו ויצא.**

**א.** הסבר את שני חלקי הפתרון שבקטע זה, וכיצד הם פתרו את הבעיות שהיו בעבר. (6 נקודות)

**ב.** הסבר מדוע גם פתרון זה לא היה יעיל. (4 נקודות)

**39. עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן [...] ואספי ליה כתורא.**

**א.** הסבר את התקנה של יהושע בן גמלא. (5 נקודות)

**ב.** על פי רב שמואל בר שילת, מדוע אין לאפשר לילדים בני פחות משש שנים ללמוד בבית ספר? (4 נקודות)

**40. מיומנות והבנה**

לפניך קטע מתוך מאמר דעה של העיתונאי מנחם הורוביץ, בנוגע למערכת החינוך בתקופת הקורונה.

קרא את הקטע וענה על השאלה שאחריו.

כאן בדיוק נכנסים לתמונה ההורים [...] הם צריכים להפוך למורים. חשוב לכם שהילדים יקראו? שידעו את לוח הכפל? שילמדו את ספר בראשית? התשובה לא ב"זום" או באפליקציה אחרת – פשוט תלמדו אותם. "חנוך לנער על פי דרכו" כתוב בספר משלי, "והגדת לבנך" מצווה עליו ההגדה – עלינו, ולא על מורים או על מדריכים ואפילו לא על משרד החינוך.

(מעובד על פי מנחם הורוביץ [10 באוקטובר 2020], "הורים, נגמרו התירוצים – עכשיו תורכם ללמד", אתר מאקו.)

האם הדברים של מנחם הורוביץ עולים בקנה אחד עם המסר של סוגיה ו? נמק את תשובתך. (5 נקודות)

### פרק שני – שאלות קצרות מן היחידה הורים וילדים (10 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 41-42.

41. דרש בר קפרא: לעולם יִלמד אדם את בנו אומנות נקייה וקלה. [...] רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אומנות שבעולם

ואיני מלמד את בני אלא תורה.

(משנה, מסכת קידושין, פרק ד, משנה י"ד)

א. הסבר מהי "אומנות", ואיזו אומנות חכמים ממליצים לאב ללמד את בנו. הבא דוגמה לאומנות כזו. (4 נקודות)

ב. הצג את עמדתו של רבי נהוראי, ואת הנימוק שלו. (4 נקודות)

ג. עם איזו מן הדעות (חכמים או רבי נהוראי) אתה מזדהה? נמק את תשובתך. (2 נקודות)

42. דתניא: בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב – דרוש וקבל שכר. (תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף עא, ע"א)

א. מהו הקושי בדיון של בן סורר ומורה, על פי הבנת חכמים את הדין? (5 נקודות)

ב. על פי הברייתא, הסבר מדוע בכל זאת נכתב דין זה בתורה. (5 נקודות)

### בהצלחה!

**סוגיה א: תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף ל, ע"ב**

- i. רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה קאזיל באורחא,  
פגע ביה ההוא גברא דהוה דרי פתכא דאופי.  
אותבינהו וקא מיתפת.  
אמר ליה: דלי לי.  
אמר ליה: כמה שוין?  
אמר ליה: פלגא דזוזא.  
יהיב ליה פלגא דזוזא, ואפקדה.  
הדר זכה בהו.  
הדר יהיב ליה פלגא דזוזא, ואפקדה.  
חזייה דהוה קא בעי למיהדר למזכי בהו;  
אמר ליה: לכולי עלמא אפקרנהו, ולך לא אפקרנהו.
2. ומי הוי הפקר כי האי גוונא?  
והתנן, בית שמאי אומרים: הפקר לעניים - הפקר;  
ובית הלל אומרים: אינו הפקר, עד שיהא הפקר  
לעניים ולעשירים, כשמיטה.
3. אלא רבי ישמעאל ברבי יוסי - לכולי עלמא  
אפקרינהו, ובמלתא בעלמא הוא דאוקמיה.
4. והא רבי ישמעאל ברבי יוסי 'זקן ואינו לפי כבודו'  
הוה!
5. רבי ישמעאל ברבי יוסי - לפניו משורת הדין  
הוא דעבר.

סוגיה ב: תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף קח, ע"א-ע"ב; רמב"ם, הלכות שכנים, פרק י"ב, הלכה י"ד

1. אמר רב יהודה אמר רב: האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי - חציפא הוי, סלוקי - לא מסלקינן ליה.

י"ג

2. ואי משום דינא דבר מנרא - אס אינן לא אחים ולא שותפים, אלא מכח מנרות באין על המחזיק, ואומרים: אנו היינו מנפים לקחתה, שאנו צריכין לקרקע, ועוד לכל אחד לקנות בסמוך לו ולא ליקח במקום אחר.

3. ועשית הישר והטוב - דבר שאי אהב נחסר כל כך, שחמאל קרקעות במקום אחר, ולא תעריח על בן המנר להיות נכסיו חלוקין.

י"ד

6. נהרדעי אמרי צריך למקני - דאי לא קנה מיניה, מני אמר ליה: משטב הייתי צד, כדי להעמידה על דמים הראויין לה, שאם באחי אני אלא הצעלים - היה מעלה לי צדמים, בשביל שחציצב עלי.

2. ורב נחמן אמר: נמי מסלקינן; ואי משום דינא דבר מצרא - לא מסלקינן ליה.

3. נהרדעי אמרי: אפילו משום דינא דבר מצרא - מסלקינן ליה; משום שנאמר: "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו).

4. אתא אימליך ביה; אמר ליה: איזיל איזבון? ואמר ליה: זיל זבון. צריך למיקנא מיניה או לא?

5. רבינא אמר: לא צריך למיקנא מיניה.

6. נהרדעי אמרי: צריך למיקנא מיניה.

7. והלכתא: צריך למיקנא מיניה.

8. השתא דאמרת "צריך למיקנא מיניה" - אי לא קנו מיניה, אייקור וזול - ברשותיה.

9. זבן במאה ושוי מאתן;

9א. חזינן: אי לכולי עלמא קא מוזילא ומזבין - יהיב ליה מאה ושקיל לה;

9ב. ואי לא - יהיב ליה מאתן ושקיל ליה.

23. לאשה וליתמי ולשותפי -

לית בה משום דינא דבר מצרא.

רמב"ם

הלכה יד

17. וכן המוכר לאשה - אין בו דין בעל המצר, מפני שאין דרכה לטרוח תמיד ולקנות. הואיל ולקחה, חסד הוא שתעמוד הקרקע בידה.

סוגיה ג: תלמוד בבלי, מסכת יבמות דף סג, ע"א

**סג ע"א      הבא על יבמתו      פרק שישי      יבמות**

רב הנה מיפטר מרבי חיאי, אמר ליה: רחמנא ליצלקך ממירי דקשה ממותא. — ומי איכא מידי דקשה ממותא? נפק, דק ואשכח "ומוצא אני מר ממנות את האשה וגו'". רב הנה קא מצערא ליה דביתהו, כי אמר לה "עבירי לי טלופחי" — עבדא ליה חימצי, "חימצי" — עבדא ליה טלופחי. כי גדל חיאי בריה, אפיוף לה. אמר ליה: איעליא לך אמך! אמר ליה: אנא הוא דקא אפיכנא לה. אמר ליה: היינו דקא אמרי אינשי: דנפיק מינך — טעמא מלפך. את לא תעביד הכי, שנאמר "למדו לשונם דבר שקר הענה וגו'". רבי חיאי הנה קא מצערא ליה דביתהו. כי הנה משכח מידי — צייר ליה בסודריה, ומייתי ניהלה. אמר ליה רב: והא קא מצערא ליה למר! אמר ליה: היינו שמגדלות בוגנו, ומצילות אותנו מן החטא.

חימצי — מין קטנית. אפיוף לה — היה אומר האנ לנו: אמור לאמן לעשות עדשים, והוא אומר לה: עשי חימאי, והיא עושה עדשים. טעמא מלפך — פעמים שהבן מחסר את אביו, אזי היה לו לעשות כן, אבל אתה — דבר שקר הוא, וכפי "למדו לשונם דבר שקר". כי הוה משכח מידי — דבר הראוי לה. מן החטא — הרהור עברה.

**סוגיה ד': הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר, חלק ד – אבן העזר סימן ט (מעובד)**

אודות מה שנהגו לשבר כוס של זכויות בגמר שבע ברכות שבחופה,

הנה ידוע שעיקר מנהג זה מיוסד על פי הגמרא (ברכות לא):

"רב אשי עבד הילולא לבריה, חזנהו לרבנן דקא בדחי טובא, אייתי כסא דזוגיתא חיותא ותבר קמיהו ואעציבו." וכן התוספות שם: 'מכאן נהגו לשבר זכויות בנישואין'.

[...] ואמרו עוד בברכות (דף ל, סוף ע"ב): "מר בריה דרבינא עבד הילולא לבריה חזנהו לרבנן דקא בדחי טובא, אייתי כסא דמוקרא (כוס של זכויות לבנה. רש"י). בת ת' זוזי ותבר קמיהו ואעציבו."

[...]

והן עתה אחסור דרי (חסר הדר), הן רבים עתה עם הארץ (מזיק), שבעת ששוברים הכוס כל הקרואים ממלאים פיהם שחוק בקריאות 'מזל טוב', והחתן עצמו שעושה זאת בגבורה, לסיים בזה את טכס הנישואין, ממלא פיו שחוק (על כוחו כי רב). והפכו כוונת המנהג היפה הזה שנועד לשם עגמת נפש על חורבן בית קדשינו ותפארתינו, ולהעלות את ירושלים על ראש שמחתינו, למנהג תפל של שחוק וקלות ראש.

[...]

והנה לבטל כליל מנהג שבירת הכוס בעת הנישואין, אינו נכון בעיני. הואיל ועל כל פנים יסודתו בהררי קודש. ועיין בשו"ת 'שאל האיש' (חיים שאן - רבי חיים יוסף דוד אבולאף, החיז"א) (חלק אורח חיים סמן א), שהשיב לקהלה אחת שחשבו לבטל מנהג זה, כי חס לזרע קודש לעשות כן, כי מנהג זה הוקבע זכר לחרבן בית המקדש במקום אפר מקלה שבראש חתנים וכו'. ומי יערב אל לבו לבטלו, וחיובא רמיא (וחיוב מוטל) לשבור הכוס באין פוטר אותם.

[...]

ואם יש מקומות שהפכו ללענה משפט, הרי בכמה מקומות עדיין עושים זאת בחרדת קודש.

כי לא אלמן ישראל תלי"ת (תוצה לאן יתמך). ולפע"ד (לפי עניות דעתי) אפשר לתקן הדבר, ולהחזיר עטרה ליושנה בכל אתר ואתר, ע"י שהרב המסדר קידושין, ייתן הוראה לחתן לפני שברו הכוס שיאמר אחריו בקול רם:

'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני'. (וכמו שעושים לפני עריכת ברית מילה שאבי הבן אומר זאת בקול רם).

ואז לאט לאט יבינו הקהל הרקע לשבירת הכוס, ולא יעשו מזה מהתלה חוכא ואטלולא,

והכל על מקומו יבא בשלום.

וכן ראיתי בספר 'בית עובד' (דקצ"ח ע"א) כי מה שנהגו העם לומר 'בסימן - טוב' כשמשבירין הכוס, טעות הוא בידם, כי שבירת הכוס זכר לחורבן. ולכן טוב שיאמר החתן: אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני. ע"כ (נד כאן).

[...]

ומ"מ (מכאן מקום) נראה שאין צורך במיוחד לשבר כוס יקר וסגי (די, מספיק) בכלי זכויות רגיל. וכמ"ש הראב"ה (וכאן שכתב אלוטצ'ר מן יואל האו"י) שנהגו כולם בשווה כדי שלא לבייש מי שאין לו (וכמו שכתב במ"ק כז). ומכ"ש לפ"מ (מכאן שכן לפי מנהג) שנהגים כיום לעטוף הכוס בשקית ניר בכדי שלא יתפזרו רסיסים באולם ויבאו לידי נזק. ומכיון שאין הכוס נראה לעין אין להקפיד שיהיה דבר יקר, ועצם שבירת הכוס מביאה לידי זכרון החורבן.

סוגיה ה': תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף לא, ע"א**לא ע"א      האשה נקנית      פרק ראשון      קידושין**

בששים ריבוא שכר — היה משתכר בה ששים ריבוא דינרי זהב. תחת מראשותיו של אביו — והוא יסן. מה מי שאינו מצווה ועושה כך — שילם לו הקדוש ברוך הוא שכרו. הא דרבי יהודה — דלמא: קומא פטור מן התנות, נכנס קמא פרק "החולל" (פ,ה). לא מיפקידנא — שהיה כני נהור. יומא טבא לרבנן — סעודה למלמדים. פעם אחת היה לבוש — דמא בן נמינה. סירקון = לגוש שקורין \*צנדר"ר. של זהב — מרוקס מוטי והב.

**תוספות**

והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו — בירושלמי יש: שהיו רגליו פשוטות על התיבה, ולכן לא שיברה.

**גדול** המצווה ועושה — נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף — לפי שדואג ומצטער יותר מן יעבור, ממי שאין מצווה — שיש לו פת בסלו, שאם ירצה — יניח.

**זלא** מפקידנא ועבדינא — מכאן מדקדק רבינו תם דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, אף על גב דפטורות לגמרי, דאפילו מדרבנן לא מיחייבי, כדמוכח פרק "מי שמתו" (ברכות כ, ב) — מכל מקום יכולות הן לברך, ואין כאן משום "לא תשא את שמו לשוא" (שמות כ) משום מברכות ברכה שאינה צריכה. דאי לאו הכי — היכי שמוח רב יוסף? והלא מפסיד כל הברכות כולן. **ובאת** אמו וקרעתו — יש במדרש שהיתה מטורפת מדעתה.

בעו מיניה מרב עולא: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה נכרי אחד באשקלון, ודמא בן נתינה שמו. פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שכר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. אמר רב יהודה אמר שמואל: "שאלו את רבי אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה נכרי אחד לאביו באשקלון, ודמא בן נתינה שמו. בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני: בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקדוש ברוך הוא שכרו, שנולדה לו פרה אדמה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכךם שאם אני מבקש מקם כל ממון שבעולם אתם נוהגין לי, אלא אין אני מבקש מקם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא. ואמר רבי חנינא: ומה מי שאינו מצווה ועושה כך? — מצווה ועושה על אחת כמה וכמה. דאמר רבי חנינא: גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. אמר רב יוסף: מריש הנה אמינא: מאן דהנה אמר לי הלכה "כרבי יהודה דאמר: סומא פטור מן המצות — "עבדינא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבדינא. השתא דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא: גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה — אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה — עבדינא יומא טבא לרבנן. כי אתא רב דימי אמר: "פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו, וירקה לו בפניו, ולא הקלימה.

**סוגיה ו: תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף כ, ע"ב עד דף כא, ע"א****בבא בתרא****פרק שני****לא יחפור****ב ע"ב**

**משנה** ולא מקול החינוקות – קול סלקא דעמך חינוקות הנאים לקנות יין ושמן וכל דבר הנמכר ממנה.  
**גמרא** מאי שנא רישא – דקמתי: יכול לומר "איני יכול לישן מקול הכנסין והיוצאין", וסיפא קמתי: אינו יכול לומר לו "איני יכול לישן מקול החינוקות".

סיפא אתאן לחינוקות של בית רבן – ואף על גב דקול הנא מחמת אחרים – לא מני מחיי. משום תקנת יהושע בן גמלא – אחד מן הכהנים הגדולים שעמדו נכית שני, כדאמר ביצמות (סא), ולמדתם אותם – האב עלמנו מניה ללמדו. פלך – הרבה מדינות נפלך אחד, והוא לשון אפרכיאל. רב שמואל בר שילת – מלמד חינוקות היה (נבא במלא סג). ואספי ליה – האמילכו והשקוה מורה צעל כחמו, כשור שנתנין עליו עול על זארו.

**תוספות**

**מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא** – השתא סלקא דעתך ד"חינוקות" דסיפא היינו שבאים לקנות בחנות, ומשום הכי פריך: מאי שנא אבל מפטיש וריחים לא פריך, דאין שם נכנסין ויוצאין, דמי שיש לו חטין לטחון נותן לבעל הריחים, וכן פטיש.

**זכור** אותו האיש הטוב ויהושע בן גמלא שמו – הוא אותו האיש דאמר רב יוסף (ביבמות סא,א): תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי המלך עד דאוקים ליהושע בן גמלא בכחני רברבי, וצדיק גמור היה, כדאשכחן הכא. והא דקאמר התם (שם): "קטיר קא חזינא הכא" – לפי שהיו אחרים חשובים ממנו.

**ולמדתם** אותם ולמדתם אתם – יש ספרים דלא גרסי "ולמדתם אתם", ודריש מדכתיב "ולמדתם" – משמע מעצמכם.

**כי מציון תצא תורה** – לפי שהיה רואה קדושה גדולה, וכהנים עוסקים בעבודה – היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה. כדדרשין בספרי: "למען תלמד ליראה" וגו' – גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה – היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה.

**כבן שש כבן שבע** – כבן שש בברייתא, כבן שבע בכחוש.

**ד משנה** חנות שבתצור – יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין; אכל עושה בלים, יוצא ומוכר בתוף השוק; ואינו יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן, לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול החינוקות.

**ה גמרא** מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? אמר אבוי: סיפא אתאן לחצר אחרת. אמר ליה רבא: אי הכי, ליתני: חצר אחרת – מיתר! אלא אמר רבא:

סיפא אתאן לחינוקות של בית רבן, ומתקנת יהושע בן גמלא ואילף. דאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאמלא הוא ושתפח תורה מישאל; שבתחלה, מי שיש לו אב – מלמדו תורה, מי שאין לו אב – לא היה למד תורה; מאי דרוש? "ולמדתם אתם" – ולמדתם אתם. התקינו שיהיו מושיבין מלמדי חינוקות בירושלים; מאי דרוש? "כי מציון תצא תורה". ועדיין מי שיש לו אב – היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב – לא היה עולה ולמד. התקינו שיהיו מושיבין בכל פלך ופלך; ומכניסין אותן כבן שש עשרה כבן שבע עשרה, ומי שהיה רבו פועס עליו – מכעיט בו ויצא, עד שפא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהיו מושיבין מלמדי חינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע. אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת: עד שית לא תקביל, מפאן ואילף קביל ואספי ליה כתורא.